

Quan catalans i castellans s'entenien en veu baixa

EL TEMPS

Els assistents al segon Col·loqui Catalunya-Castella, celebrat a la casa senyorial de l'arquitecte Fernando Chueca, a Toledo, el novembre del 1965. Entre més, s'hi reconeixen Aranguren, Benet, Castellet, Carbonell, Reventós, Ventura, Marià Manent, Tierno Galván i Ridruejo.

Van ser les trobades més importants fetes entre intel·lectuals catalans i castellans durant el franquisme. Jordi Amat refà la història dels clandestins Col·loquis Catalunya-Castella, que van tenir lloc entre el 1964 i el 1971.

El clima de convivència que va envoltar els debats sobre l'Estatut del 1979 a les Corts era fruit del contacte regular que, feia més d'una dècada, havien establert, amb voluntat de diàleg i comprensió, catalans i no catalans.

Ho va declarar Heribert Barrera a les Corts. L'historiador Jordi Amat acaba d'escriure un dels capítols més destacats –i, fins ara, més oblidats– de la història clandestina de les relacions entre catalans i no catalans demòcrates durant el franquisme. És el capítol referent a les trobades anomenades Col·loquis Catalunya-Castella, en les quals van participar les figures més representatives

de l'oposició, de Dionisio Ridruejo a Josep Benet, d'Enrique Tierno Galván a Maurici Serrahima, de José Luis López Aranguren a Josep Maria Castellet, de Pablo Castellanos a Vicent Ventura, de Raúl Morodo a Ernest Lluch.

Se'n van fer tres, entre els anys 1964 i 1971. El darrer va ser dedicat a l'articulació política de la plurinacionalitat espanyola. Els textos de les ponències i els debats d'aquest darrer col·loqui –transcrits de les cintes magnetofòniques enregistrades, o bé conservats per alguns dels seus autors, com és el cas de la intervenció inaugural de José Antonio González Casanova, llegida en absència seva– són els únics que s'han pogut res-

catar, però dels altres se'n tenen moltes referències.

Les intervencions del darrer col·loqui –un “document inèdit i excepcional”, el qualifica Jordi Amat– apareixen ara publicats per primera vegada i conformen la segona part del llibre de l'historiador, editat per les Publicacions de l'Abadia de Montserrat amb el títol *Els “Coloquios Cataluña-Castilla” (1964-1971). Debat sobre el model territorial de l'Espanya democràtica*.

Marià Manent, promotor. La transcripció de les cintes s'ha localitzat a l'arxiu personal de Marià Manent, precisament la persona que va suggerir i impulsar la celebració de les trobades. Alguns altres documents relacionats amb les trobades, l'historiador els ha obtinguts als arxius personals de Josep Benet i Dionisio Ridruejo.

El col·loqui del 1964 es va fer a la torre que el financer i mecenes catalanista Fèlix Millet i Maristany tenia a l'Ametlla del Vallès. El del 1965, a la casa senyorial toledana de l'arquitecte

Fernando Chueca. D'aquesta trobada, se'n conserven molts testimonis gràfics. I el del 1971, a la finca de can Bordoï de Llinars del Vallès, propietat de Josep M. Vilaseca Marcet.

Per a Jordi Amat, el diàleg entre catalans i castellans s'obre a la primera meitat de la dècada dels 50, arran de la celebració del Congrés de Poesia de Segòvia, on ja va assistir Marià Manent. La xarxa creada es va reactivar el 1964 amb la trobada de l'Ametlla del Vallès.

I el 1971, amb el col·loqui de can Bordoï, va semblar que els objectius només somniats feia dues dècades llavors ja eren una realitat: l'oposició no catalana al franquisme havia fet seva la convicció que el centralisme no era un model ni bo ni just ni òptim per a construir la democràcia.

A més, recorda Jordi Amat, les trobades entre intel·lectuals catalans i castellans foren una peça d'un projecte més vast: la difusió i construcció de cultura democràtica d'oposició a Espanya.

Segons l'historiador, no és cap bestiesa de pensar que de la reunió de Munic del 1962 –el famós *contubernio de Munich*–, on va assistir Marià Manent, se'n va derivar el convenciment que calia continuar treballant pel futur democràtic espanyol, i que de la llavor de Munic van sorgir els col·loquis Catalunya-Castella.

De totes maneres, l'objectiu dels col·loquis, tal com queda clar de la correspondència de Marià Manent amb el seu interlocutor castellà, Pablo Martí Zaro,

era la creació d'un clima d'entesa entre intel·lectuals castellans i catalans.

Marià Manent es va adreçar a Pablo Martí Zaro, braç dret de Dionisio Ridruejo, perquè era secretari de la delegació espanyola del Congrés per la Llibertat de la Cultura –també n'havia estat Josep Maria Castellet–, institució amb seu a París que podia assumir les despeses de les trobades, com va fer.

La institució comptava amb fons de les fundacions Ford, Rockefeller i Fairfaith, però el 1966, quan ja havien tingut lloc els dos primers col·loquis, *The New York Times* va informar que una de les revistes de la institució, l'anglesa *Encounter*, la finançava la Central Nord-americana d'Intel·ligència, la CIA.

Le Monde també va parlar de les connexions amb la CIA i això va motivar una crisi que va afectar les relacions de la delegació espanyola amb la seu parisenca i, de retruc, va paraitzar els col·loquis. Per culpa d'aquesta crisi, el tercer no es va poder organitzar l'any següent i va caldre esperar fins el 1971, malgrat alguns intents de fer-lo abans. Llavors, la delegació espanyola del Congrés per la Llibertat de la Cultura ja s'havia independitzat, aixoplugada sota la marca legal Seminarios y Ediciones.

L'Ametlla del Vallès, 1964. El primer col·loqui va tenir lloc els dies 5 i 6 de desembre del 1964 en un context de reivindicació de l'ús del català. Fèlix Millet, l'amfritió, n'era el capítol. L'any

anterior, Millet havia tramès al vicepresident del govern espanyol, Muñoz Grandes, més de 2.000 sol·licituds de reivindicació de la plenitud de drets elementals del català i el governador civil de Barcelona havia clausurat l'entitat que Millet presidia, Òmnium Cultural.

Al col·loqui, Millet i Benet van demanar als intel·lectuals castellans que subscriguessin un manifest de suport a Catalunya, i a favor de la normalització del català. Es va acordar que els catalans el redactarien, acabat el col·loqui, i que caldria que el signessin no únicament els representants de l'oposició.

L'esborrany el va redactar Josep Benet. Jordi Carbonell i Francesc Vallverdú van anar a Madrid a recollir signatures i, tot i que en van trobar de destacades, com la de Menéndez Pidal, no es va poder fer públic: la cadena de persones que se l'havien de passar es va trencar i va quedar inèdit. El document, finalment, ha pogut ser reproduït per Jordi Amat.

El grup català era format per Antoni M. Badia i Margarit, Lluç Beltran, Jordi Carbonell, Amadeu Cuito, Ferran Cuito, Llorenç Gomis, Víctor Hurtado, els Manent pare i fill, Joan Reventós, Jordi Rubió i Balaguer, Rafael Tasis i José Maria Valverde, a més de Millet, Benet i Castellet.

El castellà, per Fernando Baeza, Carlos María Bru, Julio Caro Baroja, Luis Díez del Corral, Paulino Garagorri, José Antonio Maravall, a més d'Aranguren, Martí Zaro i Ridruejo.

El 8 de desembre, just després de les sessions de l'Ametlla, Marià Manent va escriure una carta al poeta catòlic Pierre Emmanuel, president del Congrés per la Llibertat de la Cultura, demanant que la institució garantís la continuïtat dels col·loquis, perquè l'eficàcia, li deia, depenia precisament de la seva repetició.

Toledo, 1965. Els dies 26 i 27 de novembre del 1965 es va dur a terme el segon col·loqui. Maurici Serrahima en féu un report al seu diari (*Del passat quan era present. IV*). Badia i Margarit hi va presentar un estudi sobre l'ús del català a Barcelona. La intervenció de més impacte –i la que no ha perdut gens d'actualitat– va ser la d'Ernest Lluch, llavors un investigador de només 28 anys. Lluch va parlar de la balança comercial de Catalunya amb la resta de l'estat espanyol i els castellans assis-

Catalans i valencians, en un descans al col·loqui de Toledo: Ernest Lluch, Vicent Ventura, Josep Maria Castellet, Sergi Vilar i Joan Reventós.

A la imatge de l'esquerra, José Luis López Aranguren i Maurici Serrahima envolten la senyora Chueca, esposa de l'amfitrió. A la imatge de la dreta, Aranguren, Paulino Garagorri, Maurici Serrahima, Fernando Chueca, Dionisio Ridruejo i Pablo Martí Zaro.

tents van descobrir que qui s'enriquia amb la feina dels catalans no eren els catalans, sinó Madrid, és a dir, els castellans. L'altre descobriment que van fer els castellans a Toledo –en concret, Tierno Galván– va ser el de constatar que la major part dels catalans presents militaven a partits d'esquerres.

A Toledo es va parlar, sens dubte, fora de les hores de feina, d'una polèmica recent, dels articles de Julian Marías sobre Catalunya, fruit d'una visió centralista, paternalista i espanyolista. La seva mentalitat va ser criticada per molts articulistes, com ara Joan Fuster, i també conferenciants, com Maurici Serrahima.

Poques setmanes després, fruit, entre més relacions, de la trobada de Toledo, la intel·lectualitat espanyola –vuitanta noms de prestigi– va signar el manifest "Homenatge a Catalunya", manifest que es va publicar a la revista d'oposició *Mañana. Tribuna Democràtica*, de París, fundada per Julián Gorkin i Dionisio Ridruejo i finançada pel Congrés per la Llibertat de la Cultura. Entre els signants hi havia la delegació de la institució, completa.

A Toledo, a més de l'amfitrió, Fernando Chueca, hi trobem, entre els qui hi assistien per primer cop, Vicent Ventura, Domingo García Sabell i Tierno Galván, per exemple.

Can Bordoï, 1971. El debat que tingué lloc a can Bordoï el 15 i 16 d'octubre del 1971 es va dedicar a la qüestió de quin hauria de ser el model territorial de l'Espanya democràtica.

Es tractava –constata l'historiador Jordi Amat arran de la lectura del text de les intervencions– de trobar la fórmula que possibilités un encaix fàcil de les nacionalitats històriques a l'estat espanyol. El títol general de la trobada va ser "Centralismo y organización federal". L'estructura va ser la dels col·loquis anteriors: un especialista presentava la ponència i després se sotmetia a debat.

Van ser tres ponències, amb un plantejament complementari: una era tècnica, l'altra històrica i la darrera, política. La primera va ser escrita per José Antonio González Casanova i la va llegir Martí Zaro. Més que una reflexió o una proposta de model va reportar el ventall de possibilitats que s'havien temptejat al continent i les problemàtiques que se'n derivarien.

La segona va ser de Josep Benet, que va parlar de l'evolució del nacionalisme català. És dels textos més complets que Benet haurà fet sobre la qüestió, pensa Amat. Curiosament, aquí va ser molt crític amb Gaziol –autor que passà a admirar, més tard– i no tant amb el 6 d'Octubre com ho fou després.

En aquest bloc del debat va intervenir-hi el comunista Armando López Salonas en nom dels bascos. En concret, en nom d'ETA, perquè va llegir un llarg document intern elaborat per una de les faccions de l'organització terrorista.

La darrera conferència va ser la de Ridruejo i Amat la jutja "esplèndida". Va dir que si l'Estatut del 32 li havia semblat, de jove, que trencava la unitat de l'estat –com calia esperar d'un home

que es féu falangista de la primera hora–, llavors pensava que encara la reforçava, que era un estat centralista, atès que tenia poques competències.

Dionisio Ridruejo, que per raons culturals, geogràfiques i sentimentals s'havia fet mig català –i ell tot sol simbolitzava l'agermanament castellà-català que perseguïen els col·loquis–, va reiterar el seu federalisme. Però aquí va dir, a més, que si la voluntat majoritària dels catalans fos la independència, ell, com a demòcrata, ho lamentaria però no s'hi podria oposar. En la mateixa línia s'expressaren Martí Zaro i Morodo.

Al debat posterior, les opinions divergien. Si Martí Zaro i Morodo pensaven que calia partir sempre de l'estat espanyol, Serrahima, Benet i Cirici parlaven d'autodeterminació com a principi bàsic; Reventós reivindicava el model federal i Andreu Abelló no descartava partir de l'Estatut. La consciència de tots els presents era el desgast del centralisme. Ho demostra el fet, segons Amat, que la reflexió de Cirici sobre la inexistència d'Espanya no fos fortament rebutjada.

A can Bordoï no es va trobar el full de ruta màgic per a organitzar l'estat espanyol. No es va signar cap pacte. Però, com va comentar Josep Benet a Jordi Amat, els col·loquis van influir en la transició. Per exemple, sense aquelles trobades, potser el text de la Constitució no hauria fet una distinció entre nacionalitats i regions.

Lluís Bonada